

Sygn. akt II PK 299/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 6 marca 2019 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Jolanta Frańczak (sprawozdawca)

SSN Zbigniew Myszka

w sprawie z powództwa P.M.
przeciwko "F." spółce z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w S.
o wznowienie postępowania,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy i Ubezpieczeń
Społecznych w dniu 6 marca 2019 r.,
skargi kasacyjnej powoda od wyroku Sądu Okręgowego w G.
z dnia 26 maja 2017 r., sygn. akt VII Pa [...]/17,

**uchyla zaskarżony wyrok w punkcie II, III, VI i w tym zakresie
przekazuje sprawę Sądowi Okręgowemu w G. do ponownego
rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

Sąd Okręgowy - Sąd Pracy i Ubezpieczeń Społecznych w G. wyrokiem z dnia 26 maja 2017 r., po rozpoznaniu skargi pozwanej „F.” Spółki z ograniczoną odpowiedzialnością z siedzibą w S. o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem tego Sądu z dnia 10 czerwca 2016 r., VII Pa [...]/16,

umorzył postępowanie w części dotyczącej kwoty 69 zł wraz z ustawowymi odsetkami (pkt I); zmienił zaskarżony wyrok z dnia 10 czerwca 2016 r., w ten sposób, że: 1) zmienił wyrok Sądu Rejonowego w M. z dnia 23 lutego 2016 r., IV P [...]/15, w punktach I (w części), IV, V, VI, i VII w ten sposób, że oddalił powództwo P.M. w części dotyczącej kwoty 24.306,42 zł z tytułu ryczałtu za nocleg w związku z podróżą służbową oraz zmodyfikował postanowienia o kosztach postępowania i 2) zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 1.519,32 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania apelacyjnego, w tym 1.489,32 zł (pkt II); zobowiązał powoda do zwrotu pozwanej spełnionego świadczenia w kwocie 21.766,42 zł wraz z ustawowymi odsetkami (pkt III); oddalił wniosek pozwanej o zwrot spełnionego na rzecz powoda świadczenia co do kwoty 2.540 zł wraz z ustawowymi odsetkami (pkt IV); odrzucił wniosek pozwanej o zwrot spełnionego na rzecz powoda świadczenia w pozostałym zakresie (pkt V) oraz zasądził od powoda na rzecz pozwanej kwotę 2.566 zł tytułem zwrotu kosztów postępowania ze skargi o wznowienie, w tym kwotę 1.350 zł tytułem zwrotu kosztów zastępstwa procesowego (pkt VI).

Sąd Okręgowy w pierwszej kolejności podniósł, że w rozpoznawanej sprawie podstawą wyroku Sądu Rejonowego w M. z dnia 23 lutego 2016 r., IV P [...]/15, którym uwzględniono roszczenie powoda w kwocie 24.375,42 zł wraz z ustawowymi odsetkami tytułem ryczałtu za noclegi był art. 21a ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o czasie pracy kierowców (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 1155 ze zm.). Z ustaleń Sądu Rejonowego wynika, że powód w okresie od dnia 11 listopada 2012 r. do dnia 7 czerwca 2013 r., pracując na terenie Szwecji, Norwegii i Polski jako kierowca samochodu ciężarowego w transporcie międzynarodowym, nocował w kabinie prowadzonego przez siebie pojazdu, w którym znajdowało się miejsce przystosowane do spania. W ten sposób spędził w 2012 r. - 23 noclegi w Szwecji i 18 w Norwegii, zaś w 2013 r. - 56 noclegów w Szwecji i 52 w Norwegii. W pozwanej Spółce nie obowiązywał układ zbiorowy pracy lub regulamin wynagradzania, które zawierałyby postanowienia określające należności z tytułu podróży służbowej w odrębny sposób. Zdaniem Sądu Rejonowego, do powoda, który przebywał w podróży służbowej, stosownie do art. 2 ust. 7 ustawy o czasie pracy kierowców, mają zastosowanie przepisy rozporządzeń, do których odwołuje się art. 77⁵ § 2 k.p., tj. rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 19

grudnia 2002 r. w sprawie wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju (Dz.U. z 2002 r. Nr 236, poz. 1991 ze zm., dalej jako rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r.) i rozporządzenia Ministra Pracy i Polityki Społecznej z dnia 29 stycznia 2013 r. w sprawie należności przysługujących pracownikowi zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej z tytułu podróży służbowej (Dz.U. z 2013 r., poz. 167, dalej jako rozporządzenie z dnia 29 stycznia 2013 r.). Rozporządzenia te jako należności z tytułu kosztów podróży służbowej przewidują ryczałt za nocleg w przypadku nieprzedstawienia rachunku za nocleg lub za nocleg w obiekcie świadczącym usługi hotelarskie. Zgodnie z orzecznictwem, zapewnienie miejsca do spania w kabinie pojazdu, którym poruszał się powód nie spełnia przesłanki określonej w wskazanych przepisach, jako zapewnienie „bezpłatnego noclegu” w rozumieniu w § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz § 8 ust. 3 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. Wobec tego pracodawca obowiązany był do zwrotu kosztów noclegu powoda bądź na podstawie przedłożonego rachunku, bądź też mógł zwolnić się z tego obowiązku przez wypłatę ryczałtu w wysokości 25% diety przysługującej pracownikowi w danym kraju. Apelacja pozwanej od wyroku Sądu Rejonowego w M. z dnia 23 lutego 2016 r., IV P[...]/15, została oddalona przez Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 10 czerwca 2016 r., VII Pa [...]/16, który w pełni ustalenia i ocenę prawną wyroku Sądu Rejonowego podzielił.

W skardze o wznowienie postępowania zakończonego prawomocnym wyrokiem Sądu Okręgowego w G. z dnia 10 czerwca 2016 r., VII Pa [...]/16, pozwana domagała się wznowienia postępowania w części dotyczącej zasądzenia od niej na rzecz powoda kwoty 24.375,42 zł tytułem ryczałtu za noclegi w czasie podróży służbowej z uwagi na wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15 (Dz.U. z 2016 r., poz. 2206). Rozpoznając skargę pozwanej, Sąd Okręgowy stwierdził, że objęty skargą prawomocny wyrok Sądu Okręgowego z dnia 10 czerwca 2016 r., VII Pa [...]/16, oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego w M. z dnia 23 lutego 2016 r., IV P [...]/15, uznające żądanie powoda zasądzenia ryczałtów za noclegi w trakcie podróży zagranicznych

za usprawiedliwione na podstawie art. 77⁵ k.p., do którego odwołuje się - w części obejmującej przepisy od § 3 do § 5, a także § 2, - przepis art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, w związku z przepisami rozporządzeń z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r., bez wątpienia zostały wydane na podstawie przepisu zdyskwalifikowanego co do swej konstytucyjności. Oznacza to, że istnieją podstawy do wznowienia postępowania z art. 401¹ k.p.c. W powołanym w skardze o wznowienie postępowania wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, Trybunał Konstytucyjny stwierdził bowiem, że: 1) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. a także 2) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. są niezgodne z art. 2 Konstytucji RP w zakresie, w jakim przepisy te znajdują zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym.

W ocenie Sądu Okręgowego, cytowany powyżej wyrok Trybunału Konstytucyjnego ma charakter orzeczenia zakresowego negatywnego. Orzeczenia zakresowe mają charakter orzeczeń interpretacyjnych, bowiem wskazują, które spośród rezultatów interpretacyjnych są zgodne lub sprzeczne z Konstytucją. Skutkiem wydania orzeczenia zakresowego jest uznanie, w jaki sposób badanych przepisów interpretować nie wolno (orzeczenie negatywne) albo jak je interpretować należy (orzeczenie afirmatywne) przy stosowaniu prawa, to znaczy uzyskanie na ich podstawie jakich norm prawnych odpowiadających rezultatom interpretacyjnym mieszczącym się we wskazanym w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego zakresie będzie sprzeczne z Konstytucją albo z nią zgodne. W omawianym wyroku Trybunał Konstytucyjny słusznie uwypuklił, że „przy obecnym brzmieniu zakwestionowanych przepisów poza kontrolą pracodawcy pozostaje to, gdzie faktycznie kierowca spędza nocleg, zaś o formie noclegu zadecyduje sam kierowca, który może chcieć zaoszczędzić środki przyznane przez ustawodawcę w formie ryczałtu. Taki układ prowadzi do sytuacji, w której - w okolicznościach uzależnionych od pracownika - ryczałty za noclegi, określone w rozporządzeniach, stają się w praktyce stałym dodatkiem do wynagrodzenia ustalonego w umowie między stronami”. Wprawdzie Sąd Najwyższy w uchwale składu siedmiu sędziów z

dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (LEX nr 1469181), uznał, że zapewnienie kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania nie stanowi zapewnienia przez pracodawcę bezpłatnego noclegu, jednak zastosowanie w każdej sytuacji sztywnych stawek przewidzianych dla podróży służbowych pracowników państwowych i samorządowych, nie uwzględnia specyfiki noclegów kierowców w podróży służbowej i często interesów pracodawców, naruszając w ten sposób konstytucyjną zasadę równości. Ponadto rozporządzenia z uwagi na to, że nie uwzględniają specyfiki pracy kierowców, nie dają możliwości weryfikacji wysokości ryczałtów za noclegi kierowców odbywane w samochodach bez żadnych innowacji techniczno-socjalnych i w samochodach specjalnie do tego przystosowanych. W ocenie Sądu Okręgowego, powyższe wnioski znajdują oparcie także w wykładni historycznej art. 77⁵ k.p., którego celem miała być racjonalizacja obciążeń finansowych pracodawców (przewoźników), w związku z czym upoważnienie do wydania przepisów wykonawczych miało zostać ograniczone do określenia wysokości oraz warunków ustalania należności przysługujących z tytułu podróży służbowej poza granicami kraju tylko dla pracowników zatrudnionych w państwowych lub samorządowych jednostkach sfery budżetowej. Ostatecznie, zdaniem Sądu Okręgowego, zakresowy negatywny charakter orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, i poczynione wyżej uwagi wykluczają taką wykładnię ustawy o czasie pracy kierowców, która uznaje jej art. 2 ust. 7 jako podstawę prawną do rekompensaty za podróż służbową w związku z art. 77⁵ § 5 k.p., a niezgodność z Konstytucją art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, w ujęciu zakresowym, dotyczy nie tylko tego zakwestionowanego przepisu, ale normy prawnej w rozumieniu całej konstrukcji odniesienia art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców do art. 77⁵ § 3-5 k.p. oraz wydanych na podstawie tych przepisów rozporządzeń wykonawczych. Sąd Okręgowy zważył dalej, że analiza uzasadnienia orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, wbrew stanowisku Sądu Najwyższego wyrażonego w wyroku z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15 (LEX nr 2242158), nie pozwala na przyjęcie wykładni ustawy o czasie pracy kierowców, z której należy wyeliminować możliwość posługiwania się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, zastępując ją wykładnią, na podstawie której uznaje się w trybie art. 2 ust. 7 obowiązującego nadal w ustawie o czasie pracy

kierowców bądź art. 4 tej ustawy, że do rekompensaty za podróż służbową będą miały zastosowanie przepisy powszechnie obowiązujące, w tym art. 77⁵ § 5 k.p. w sytuacji, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę. Taka interpretacja stoi w sprzeczności z trafnym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego co do autonomicznej definicji podróży służbowej na gruncie przepisów ustawy o czasie pracy kierowców i w związku z tym brakiem uzasadnienia do stosowania zasad ustalania należności za podróże służbowe pracowników sfery budżetowej. Zdaniem Sądu Okręgowego, wprowadzenie przez ustawodawcę regulacji zawartej w art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, mimo uregulowania zawartego w art. 4 tej ustawy świadczy o tym, że obok autonomicznej definicji podróży służbowej na gruncie tej ustawy, ustawodawca widział potrzebę odrębnego uregulowania kwestii należności przysługujących pracownikom zatrudnionym na stanowisku kierowcy z tytułu odbywania podróży służbowej. W tych zaś okolicznościach uzasadniony jest wniosek, że orzeczenie przez Trybunał Konstytucyjny o niekonstytucyjności art. 21a tej ustawy skutkuje brakiem podstaw do sięgania po regulacje zawarte w Kodeksie pracy, mimo dalszego obowiązywania innych przepisów odsyłających do przepisów Kodeksu pracy. Przyjęcie przeciwnego wniosku prowadziłoby do konstatacji, że ustawodawca nie działał racjonalnie wprowadzając do ustawy o czasie pracy kierowców szczególny przepis art. 21a, oraz że zakwestionowany przez Trybunał przepis można „zastępować” innym, nie uwzględniając przy tym poglądu Trybunału Konstytucyjnego co do materialnoprawnej podstawy stosowania do kierowców uregulowań dotyczących należności z tytułu podróży służbowych odnoszących się do grup innych pracowników, których praca kształtuje się całkowicie inaczej, niż praca zawodowych kierowców w transporcie międzynarodowym, którzy w zasadzie stale wykonują pracę poza siedzibą pracodawcy.

W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że po opublikowaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. (z mocą *ex tunc*), tj. po dniu 29 grudnia 2016 r., nie ma powszechnie obowiązującej normy prawa stanowiącej podstawę żądania ryczałtów za noclegi dla kierowców w transporcie międzynarodowym, co skutkuje uznaniem, że roszczenie powoda nie ma

umocowania w prawie. Zatem wskutek zmiany stanu prawnego konieczne było uwzględnienie skargi pozwanej, co skutkowało zmianą wyroku Sądu Okręgowego z dnia 10 czerwca 2016 r., VII Pa [...] /16, przez zmianę zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego w M., IV P [...] /15, i oddalenie powództwa w części dotyczącej kwoty 24.306,42 zł. Ponadto powód w związku z tym, że należność tytułem ryczałtów za noclegi została mu wypłacona na podstawie prawomocnych wyroków - do momentu opublikowania wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r. - nie musiał się liczyć z obowiązkiem jej zwrotu. Jednak po tej dacie należy go traktować jako osobę, która powinna się z tym liczyć. Dlatego Sąd Okręgowy zobowiązał powoda do zwrotu pozwanej spełnionego świadczenia w kwocie 21.766,42 zł wraz z ustawowymi odsetkami.

Skargę kasacyjną od wyroku Sądu Okręgowego z dnia 26 maja 2017 r. wniósł powód, zaskarżając wyrok w części oddalającej powództwo co do kwoty 24.306,42 zł i orzeczenia o kosztach procesu (pkt II), w części orzekającej o obowiązku zwrotu przez powoda na rzecz pozwanej spełnionego świadczenia w kwocie 21.766,42 zł wraz z ustawowymi odsetkami (pkt III), a także w części orzekającej o kosztach procesu za postępowanie wywołane skargą o wznowienie postępowania (pkt VI). Powód domagał się uchylenia wyroku w zaskarżonej części i oddalenia w całości skargi pozwanej o wznowienie postępowania, orzeczenia obowiązku zwrotu od pozwanej na jego rzecz spełnionego świadczenia, tj. kwoty 21.766,42 zł wraz z odsetkami ustawowymi za okres od dnia 10 marca 2015 r. do dnia 16 czerwca 2016 r. oraz zasądzenia od pozwanej na jego rzecz kosztów procesu, ewentualnie uchylenia wyroku w zaskarżonej części i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi Okręgowemu w G. i rozstrzygnięcia w przedmiocie orzeczenia o zwrocie spełnionego świadczenia oraz o kosztach postępowania kasacyjnego. Powód wniósł o przeprowadzenie dowodu z dokumentu, tj. potwierdzenia przelewu na kwotę 23.884,62 zł zrealizowanego przez niego na rachunek bankowy pozwanej na okoliczność realizacji pkt III zaskarżonego wyroku i tym samym spełnienia przez niego świadczenia wynikającego z zaskarżonego wyroku.

W skardze kasacyjnej zarzucono naruszenie przepisów prawa materialnego:

1) art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 2, 3 i 5 k.p. w

związku z § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r., a także w związku z § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., przez błędną wykładnię i przyjęcie, że wyeliminowanie z systemu prawa, w oznaczonym przez wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, zakresie, art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców unicestwia podstawę prawną roszczenia powoda o ryczałt za noclegi; 2) art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców oraz art. 5 k.p., przez ich niezastosowanie i przyjęcie, że w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego w zakresie roszczenia powoda o ryczałt za nocleg nie będą mieć zastosowania przepisy zawarte w art. 77⁵ § 1 - § 5 k.p., a także § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. oraz § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r.; 3) art. 77⁵ § 1 - § 5 k.p. i § 16 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r. i § 9 ust. 1, 2 i 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r., przez ich niezastosowanie wskutek uznania, że w związku z wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego przepisy te nie stanowią podstawy prawnej dla roszczenia powoda o ryczałt za nocleg.

Zdaniem powoda, skarga kasacyjna jest oczywiście uzasadniona, gdyż Sąd Okręgowy podając, że wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, jest wyrokiem zakresowym nadał mu takie znaczenie jakby był wyrokiem interpretacyjnym, co jest nieuprawnione i w efekcie tego błędnie przyjął, że zakresowe usunięcie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców skutkuje brakiem możliwości sięgania po jakiegokolwiek regulacje Kodeksu pracy, a w dalszej kolejności regulacje rozporządzeń z dnia 29 stycznia 2013 r. i z dnia 19 grudnia 2002 r., które mogłyby stanowić podstawę prawną roszczenia o ryczałt za nocleg. Sąd Okręgowy w oczywisty sposób myli znaczenie oraz funkcje wyroków zakresowych i interpretacyjnych, a jego rozstrzygnięcie bezpośrednio wynika z przyjętego przez siebie błędnego poglądu odnośnie charakteru wyroku Trybunału Konstytucyjnego. W uzasadnieniu zaskarżonego wyroku Sąd Okręgowy wprost wskazał, że „skutkiem wydania orzeczenia zakresowego jest uznanie, w jaki sposób badanych przepisów interpretować nie wolno (orzeczenie negatywne) albo jak je interpretować należy (orzeczenie afirmatywne) przy stosowaniu prawa (...)”, a na podstawie tego błędnego twierdzenia przyjął, że brak jest podstawy prawnej dla roszczenia powoda. Tymczasem zgodnie z nauką prawa, wyrok Trybunału

Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, jest wyrokiem zakresowym, a nie interpretacyjnym i usunął z systemu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, w zakresie w jakim znajdował on zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym. Nie oznacza to jednak, że roszczenie dotyczące ryczałtu za nocleg nie znajduje oparcia w innych przepisach tegoż systemu. Przyjęcie odmiennego stanowiska byłoby niebezpieczne z punktu widzenia państwa prawa, prowadziłoby bowiem do sytuacji, w której wyroki Trybunału Konstytucyjnego umożliwiałyby arbitralne stosowanie prawa.

Tym samym, mimo że art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców został uchylony zakresowo omawianym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego i na etapie wyrokowania przez Sądy obu instancji stanowił odesłanie do przepisów będących podstawą prawną roszczenia powoda o ryczałt za nocleg, to na etapie postępowania wywołanego skargą o wznowienie postępowania, a więc pod wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego, rolę przepisów odsyłających do tej podstawy pełniły art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców i art. 5 k.p., które należy stosować wprost, a nie odpowiednio. Nie można również zapominać o regule wynikającej z art. 77⁵ § 1 k.p., wedle której pracownik (w tym również kierowca) ma prawo do należności na pokrycie kosztów związanych z podróżą służbową. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego w żadnym razie nie odnosił się do art. 77⁵ § 1 k.p. i nie dotyczył zgodności z Konstytucją RP samej podstawy prawnej roszczenia skarżącego, a więc przywołanych w zarzutach skargi kasacyjnej przepisów k.p. i wymienionych tam rozporządzeń.

W odpowiedzi na skargę kasacyjną pozwana wniosła o oddalenie skargi w całości oraz o zasądzenie na jej rzecz od powoda zwrotu kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna zasługiwała na uwzględnienie. Zaskarżony nią wyrok Sądu Okręgowego z dnia 26 maja 2017 r. opiera się na założeniu, że objęty skargą pozwanej o wznowienie postępowania wyrok Sądu Okręgowego w G. z dnia 10 czerwca 2016 r., VII Pa [...] /16, oraz poprzedzający go wyrok Sądu Rejonowego w

M. z dnia 23 lutego 2016 r., IV P [...]/15, uwzględniające roszczenia powoda o wypłatę ryczałtu za noclegi w trakcie podróży zagranicznych, zostały wydane „na podstawie art. 77⁵ k.p., do którego odwołuje się - w części obejmującej przepisy od § 3 do § 5, a także § 2 - przepis art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, w związku z przepisami rozporządzeń” z dnia 19 grudnia 2002 r., i z dnia 29 stycznia 2013 r. Zatem, zdaniem Sądu Okręgowego, wymienione orzeczenia zostały wydane bezpośrednio na podstawie przepisu zdyskwalifikowanego co do swej konstytucyjności przez Trybunał Konstytucyjny w wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, a tym samym istnieją podstawy do wznowienia postępowania z art. 401¹ k.p.c. Powołany wyrok Trybunału Konstytucyjnego ma charakter orzeczenia zakresowego negatywnego. Takie orzeczenia, według Sądu Okręgowego, mają charakter orzeczeń interpretacyjnych, albowiem „wskazują, które spośród rezultatów interpretacyjnych są zgodne lub sprzeczne z Konstytucją. Na podstawie tych orzeczeń nie można wyciągać wniosków interpretacyjnych sprzecznych z wykładnią dokonaną wyrokiem. Skutkiem wydania orzeczenia zakresowego jest uznanie, w jaki sposób badanych przepisów interpretować nie wolno (orzeczenie negatywne) albo jak je interpretować należy (orzeczenie afirmatywne) przy stosowaniu prawa, to znaczy uzyskanie na ich podstawie jakich norm prawnych odpowiadających rezultatowi interpretacyjnemu mieszczącemu się we wskazanym w orzeczeniu Trybunału Konstytucyjnego zakresie będzie sprzeczne z Konstytucją albo z nią zgodne.” W konsekwencji Sąd Okręgowy uznał, że wyeliminowanie z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ma ten skutek, że kierowcom transportu międzynarodowego (mającym status pracownika) nie przysługują należności z tytułu podróży służbowej w oparciu o rozwiązania przewidziane w art. 77⁵ k.p., a tym samym rozporządzenia wykonawcze do art. 77⁵ k.p. Założenie to legło u podstaw wykluczenia przez Sąd Okręgowy zasadności roszczenia powoda z tytułu roszczeń związanych z podróżą służbową, zmiany zaskarżonego skargą o wznowienie postępowania wyroku Sądu Okręgowego z dnia 10 czerwca 2016 r., VII Pa [...]/16, i w efekcie oddalenia powództwa.

Przedstawione powyżej stanowisko Sądu Okręgowego nie zasługuje na aprobatę zarówno co do charakteru, jak i co do skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15. W pierwszej kolejności

podkreślić trzeba, że w postanowieniu z dnia 28 listopada 2017 r., III PZ 11/17 (LEX nr 2428763), Sąd Najwyższy stwierdził, że wznowienia postępowania na podstawie art. 401¹ k.p.c. można żądać wówczas, gdy przepisy uznane za niezgodne z Konstytucją RP w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, dotyczącym ryczałtu za nocleg dla kierowców w transporcie międzynarodowym, stanowiły podstawę wydania orzeczenia w sprawie objętej skargą. W uzasadnieniu tego postanowienia wskazano, że doktryna różnie klasyfikuje orzeczenia zapadłe w wyniku badania zgodności aktów prawnych z Konstytucją, dzieląc je na klasyczne orzeczenia stwierdzające zgodność (orzeczenia afirmacyjne) lub niezgodność z Konstytucją (orzeczenia negatywne), a także na orzeczenia zakresowe i interpretacyjne, wyroki pozornie zakresowe - prawotwórcze, wyroki pozornie zakresowe - interpretacyjne, wyroki interpretacyjne, wyroki negatywne interpretacyjne i wyroki afirmowane interpretacyjne (por. na ten temat J. Dominowska: Klasyfikacja orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, Przegląd Sądowy 2008 nr 5, s. 34 i nast.). Nie budzi wątpliwości, że stanowiąca zasadę prawną uchwała składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 17 grudnia 2009 r., III PZP 2/09 (OSNP 2010 nr 9-10, poz. 106), dotyczy wyłącznie wyroków interpretacyjnych. Wynika z niej bowiem wyraźnie, że orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego stwierdzające w sentencji niezgodność z Konstytucją określonej wykładni aktu normatywnego, które nie powoduje utraty mocy obowiązującej przepisu, nie stanowi podstawy do wznowienia postępowania przewidzianej w art. 401¹ k.p.c. Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, nie stwierdza w sentencji niezgodności z prawem wykładni art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców w związku z pozostałymi przepisami prawa, wobec czego nie można go uznać za wyrok interpretacyjny, który zgodnie z powołaną uchwałą powiększonego składu Sądu Najwyższego nie może być podstawą wznowienia postępowania. Należy on do wyroków zakresowych, czyli takich, w których Trybunał Konstytucyjny rozstrzyga o pewnym zakresie (podmiotowym lub przedmiotowym, zakresie zastosowania lub zakresie normowania). Wyroki zakresowe mogą być afirmatywne, gdy konkretnie określony przez Trybunał zakres normy jest uznawany za zgodny z normą wyższego rzędu, oraz negatywne, gdy zakres normy jest z nią sprzeczny. Ich dopuszczalność jest powszechnie

przyjmowana w orzecznictwie i doktrynie prawa, bowiem uznaje się, że skoro Trybunał Konstytucyjny może badać konstytucyjność całej normy prawnej, to tym bardziej w zakresie jego kompetencji mieści się rozstrzygnięcie o jej wycinku (por. A. Kustra: Wyroki zakresowe Trybunału Konstytucyjnego, Przegląd Sejmowy 2011 nr 4, s. 49-73; J. Dominowska, Klasyfikacja orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, Przegląd Sądowy 2008 nr 5, s. 38 i nast.). Takie stanowisko wyraził też Sąd Najwyższy w uzasadnieniu postanowienia z dnia 29 kwietnia 2010 r., IV CO 37/09 (OSNC 2010 nr 12, poz. 166), stwierdzając, że wyroki zakresowe charakteryzują się tym, że kwestionuje się w nich zgodność z Konstytucją określonego przepisu nie w całości, ale tylko w określonej części, co w pozostałej części pozwala utrzymać jego moc obowiązującą. Co do zasady zasługują one na aprobatę, gdyż wyłączają powstanie luki w prawie w wypadku ewentualnego zakwestionowania przepisu w całości i związanej z tym utraty jego mocy obowiązującej. W tym orzeczeniu Sąd Najwyższy zakwestionował natomiast możliwość uznania za podstawę wznowienia postępowania niektórych wyroków formalnie zakresowych, które przybierają postać tzw. wyroków interpretacyjnych albo prawotwórczych. W pierwszym wypadku Trybunał Konstytucyjny kwestionuje zgodność z Konstytucją określonej wykładni kwestionowanego przepisu, a w drugim brak określonej regulacji prawnej. Do żadnego z takich wyroków nie można zaklasyfikować wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15. Z racji redakcji sentencji rozstrzygnięcia „w zakresie, w jakim znajduje zastosowanie do kierowców wykonujących przewozy w transporcie międzynarodowym” mamy do czynienia z wyrokiem zakresowym. W danym wypadku jest to wyrok negatywny w tym znaczeniu, że przedmiot kontroli jest niezgodny z wzorem kontroli w określonej części. Jego zakres podmiotowy dotyczy kierowców, wykonujących pracę w transporcie międzynarodowym (por. też uzasadnienie wyroku Sądu Najwyższego z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, LEX nr 2242158). W związku z powyższym należy zgodzić się z argumentacją powoda, że błędne jest stanowisko Sądu Okręgowego, według którego zakresowe usunięcie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców omawianym wyrokiem Trybunału Konstytucyjnego skutkuje brakiem możliwości sięgania po jakiegokolwiek regulacje Kodeksu pracy, a w dalszej kolejności regulacje rozporządzeń z dnia 29 stycznia 2013 r. i z dnia 19 grudnia

2002 r., które mogłyby stanowić podstawę prawną dla roszczenia powoda o ryczałt za nocleg.

Odnosnie do skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, należy w pierwszej kolejności nadmienić, że orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego mają moc powszechnie obowiązującą i są ostateczne, a ponadto w sprawach wymienionych w art. 189 Konstytucji RP podlegają niezwłocznemu ogłoszeniu we właściwym organie urzędowym. Według art. 190 ust. 3 Konstytucji RP, orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego wchodzi w życie z dniem ogłoszenia, lecz Trybunał może określić także inny termin utraty mocy wiążącej obowiązującego dotąd aktu normatywnego bądź jego przepisu. W razie stwierdzenia niekonstytucyjności aktu normatywnego moc wiążąca orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego oznacza, że od chwili ogłoszenia orzeczenia w sposób wymagany w art. 190 ust. 2 Konstytucji RP, akt ten nie może być już stosowany, gdyż został usunięty z porządku prawnego i stracił zdolność do wymuszenia określonego zachowania, czyli moc obowiązującą (szerzej zob. E. Łętowska, K. Gonera: Wieloaspektowość następstw stwierdzenia niekonstytucyjności, *Państwo i Prawo* 2008 nr 5, s. 20 - 37; M. Safjan: Skutki prawne orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego, *Państwo i Prawo* 2003 nr 3, s. 3 - 18). Niemniej jednak, wbrew odmiennemu twierdzeniu Sądu Okręgowego, przepisy stanowiące podstawę wydania orzeczenia w sprawie objętej skargą o wznowienie postępowania, tj. art. 77⁵ k.p. oraz przepisy rozporządzeń z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r. nie zostały zakwestionowane co do ich konstytucyjności przez wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, jako że bezpośrednio dotyczył on art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców. Co więcej, z uzasadnienia tego wyroku wynika, że przyczyną zakwestionowania przez Trybunał Konstytucyjny przepisu art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie była niezgodność z Konstytucją zawartego w nim rozwiązania, ale użyta w tym przepisie wadliwa metoda legislacyjna. Zatem Trybunał nie zanegował samego prawa do rekompensaty, lecz tylko mechanizm jej ustalenia. Jednocześnie Trybunał w żaden sposób nie odniósł się do kwestii podstawy prawnej, jaką należy stosować przy rozliczeniu kosztów podróży służbowej kierowców po stwierdzeniu niekonstytucyjności art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców. Kwestia ta ma

kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia niniejszej sprawy, ponieważ sprowadza się do odpowiedzi na pytanie, czy po wydaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego, czyli po wyeliminowaniu z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, możliwe jest sięganie do rozwiązań przewidzianych w art. 77⁵ k.p., a przez to do rozporządzenia wykonawczego i na podstawie tych przepisów rozstrzyganie o roszczeniach kierowców transportu międzynarodowego z tytułu wydatków związanych z podróżą służbową, dochodzonych przez powodów w niniejszym procesie.

Oceny skutków wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, w kontekście podstaw prawnych rozliczania świadczeń przysługujących kierowcom w transporcie międzynarodowym z tytułu podróży służbowych dokonał Sąd Najwyższy. W tej materii wielokrotnie wyraził pogląd, że po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p. w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę (zob. wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 21 lutego 2017 r., I PK 300/15, OSP 2017 nr 11, poz. 116; z dnia 8 marca 2017 r., II PK 409/15, LEX nr 2306366; z dnia 8 marca 2017 r., II PK 410/15, LEX nr 2306367; z dnia 9 marca 2017 r., I PK 309/15, LEX nr 2273875; z dnia 17 maja 2017 r., II PK 106/16, LEX nr 2306361; z dnia 5 grudnia 2017 r., II PK 286/16, LEX nr 2434444; z dnia 20 marca 2018 r., I PK 11/17, LEX nr 2521606; z dnia 10 kwietnia 2018 r., II PK 3/17, LEX nr 2530649). Wyeliminowanie art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców z porządku prawnego nie spowodowało powstania luki w przepisach. Można bowiem poszukiwać podstawy prawnej do ustalenia zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej z jednej strony przez art. 2 ust. 7 ustawy o czasie pracy kierowców w związku z art. 77⁵ § 1 k.p., a z drugiej strony przez odpowiednie stosowanie art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców, zgodnie z którym w zakresie nieuregulowanym ustawą stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Do kierowców w transporcie międzynarodowym mają zastosowanie ogólne przepisy o podróżach służbowych (art. 77⁵ k.p. oraz wydane na podstawie art. 77⁵ § 2 k.p. przepisy wykonawcze), skoro prawodawca nie uregulował w odmienny sposób kwestii zasad

rozliczania kosztów podróży służbowych tej szczególnej grupy pracowników ani wysokości należnych im z tego tytułu świadczeń. W uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 26 października 2017 r., III PZP 2/17 (OSNP 2018 nr 3, poz. 28), Sąd Najwyższy potwierdził dotychczasową linię judykatury, że pozbawienie mocy prawnej art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców spowodowało jedynie przewartościowanie sytuacji prawnej i nie jest równoznaczne z pozbawieniem kierowców transportu międzynarodowego (mających status pracowników) należności z tytułu podróży służbowej. Przepisy art. 2 pkt 7 i art. 4 ustawy o czasie kierowców oraz art. 5 i art. 77⁵ k.p. nie zostały bowiem wyrugowane z porządku prawnego. Art. 2 ust. 7 zawiera definicję podróży służbowej kierowcy, modyfikując - na potrzeby wybranej grupy zawodowej - kształt podróży służbowej zdefiniowanej w art. 77⁵ § 1 k.p. Z kolei w art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców przewidziano, że w zakresie nieuregulowanym w ustawie stosuje się przepisy Kodeksu pracy. Ten ostatni przepis stanowi odzwierciedlenie wyrażonej w art. 5 k.p. zasady, że przepisy szczególne dotyczące określonej kategorii pracowników mogą określać ich stosunek pracy odmiennie. W konsekwencji, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego do pracowników - kierowców w transporcie międzynarodowym znajdują zastosowanie reguły rozliczenia podróży służbowej przewidziane w art. 77⁵ k.p., a co za tym idzie, w rozporządzeniach wykonawczych z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r. Zastosowanie tego przepisu wynika bowiem z art. 5 k.p. i jego odpowiednika - art. 4 ustawy o czasie pracy kierowców.

Po wyroku Trybunału Konstytucyjnego nie został także zanegowany pogląd Sądu Najwyższego, wyrażony w uchwale składu siedmiu sędziów z dnia 12 czerwca 2014 r., II PZP 1/14 (OSNP 2014 nr 12, poz. 164), oraz uchwale z dnia 7 października 2014 r., I PZP 3/14 (OSNP 2015 nr 4, poz. 47), zgodnie z którym zapewnienie pracownikowi - kierowcy samochodu ciężarowego odpowiedniego miejsca do spania w kabinie tego pojazdu podczas wykonywania przewozów w transporcie międzynarodowym nie pozbawia kierowcy roszczenia o zwrot kosztów noclegu. Pogląd ten jest nadal aktualny i przyjmowany w orzeczeniach wydanych po ogłoszeniu i opublikowaniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15. Przykładowo, w wyroku z dnia 6 lutego 2018 r., III PK 158/16 (LEX nr 2450254), Sąd Najwyższy potwierdził, że zapewnienie kierowcy

noclegu w dostosowanej do tego kabinie pojazdu nie jest zapewnieniem mu bezpłatnego noclegu, a w związku z tym na pracodawcy spoczywa obowiązek rozliczenia się z kierowcą z tytułu kosztów noclegu, w szczególności wypłaty ryczału za nocleg. Koszty podróży służbowej pracownika obciążają wyłącznie pracodawcę, ponieważ jest to koszt pracy, który w ramach ryzyka prowadzenia działalności spoczywa na pracodawcy prowadzącym tę działalność. Wszelkie regulacje zakładowych aktów prawa pracy albo postanowienia umów o pracę wykluczające obowiązek pracodawcy pokrywania kosztów noclegu kierowców w podróży służbowej w związku z zapewnieniem im noclegów w kabinie pojazdu są w związku z tym bezskuteczne i nie mają mocy prawnej. Oznacza to, że kierowcy, który nocuje w kabinie samochodu ciężarowego, przysługuje co do zasady zwrot kosztów noclegu, na ogół w postaci ryczału w odpowiedniej wysokości, dostosowanej do niedogodności związanych z nocowaniem w warunkach odbiegających od warunków hotelowych (zob. także wyrok Sądu Najwyższego z dnia 16 maja 2018 r., III PK 53/17, LEX nr 2550123 czy z dnia 19 kwietnia 2018 r., I PK 35/17, LEX nr 2549212).

Resumując, z przytoczonych wyżej licznych judykatów wynika, co skład Sądu Najwyższego rozpoznający niniejszą sprawę podziela i aprobuje, że w obecnym stanie prawnym pozostały (istnieją) przepisy o podróży służbowej, tj. art. 2 pkt 7 ustawy o czasie pracy kierowców oraz art. 77⁵ § 1 k.p., zgodnie z którym pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej. Do kierowców zatrudnionych w transporcie międzynarodowym mogą zatem mieć zastosowanie przepisy powszechnie obowiązujące, regulujące należności pracowników z tytułu podróży służbowych (w tym rozporządzenie z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r.), jeżeli należności te nie zostały uregulowane w aktach prawa wewnętrznego (układzie zbiorowym pracy lub regulaminie wynagradzania) albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 5 k.p. w związku z art. 77⁵ § 2 k.p.). Poza zakresem stosowania przepisów powszechnie obowiązujących (w tym rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r.) pozostają natomiast kierowcy, których regulacje dotyczące ryczałów za noclegi wynikają z postanowień układu zbiorowego pracy, regulaminu wynagradzania lub umowy o pracę, ponieważ wówczas nie istnieje konieczność

posiłkowego stosowania przepisów powszechnie obowiązujących. Wówczas ryczałt za nocleg w podróży służbowej kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym może zostać określony w układzie zbiorowym pracy lub w regulaminie wynagradzania albo w umowie o pracę (art. 77⁵ § 3 k.p.) poniżej 25% limitu, o którym mowa w § 9 ust. 4 rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. oraz w § 16 ust. 2 i 4 rozporządzenia z dnia 29 stycznia 2013 r.

Przenosząc przedstawione rozważania na grunt rozpoznawanej sprawy stwierdzić należy, że - wbrew stanowisku Sądu Okręgowego - wydanie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, a tym samym usunięcie z obrotu prawnego art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców nie powoduje automatycznie, że odpadła podstawa prawna dochodzenia przez powoda żądania zapłaty ryczałtu za noclegi. Natomiast z poczynionych w sprawie ustaleń faktycznych wynika, że pozwana nie zapewniła powodowi bezpłatnego noclegu w związku z wykonywaniem pracy kierowcy w transporcie międzynarodowym, co oznacza, że powód co do zasady jest uprawniony do żądania zwrotu kosztów noclegu. Jak wskazano powyżej, po wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, nie stosuje się art. 21a ustawy o czasie pracy kierowców, ale stosuje się art. 77⁵ § 5 k.p. w przypadku, gdy pracodawca nie uregulował zasad zwrotu należności z tytułu podróży służbowej w układzie zbiorowym pracy, regulaminie wynagradzania lub umowie o pracę, a co za tym idzie także przepisy rozporządzeń wykonawczych do art. 77⁵ k.p. Stosownie bowiem do art. 77⁵ § 5 k.p., gdy układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania lub umowa o pracę nie zawiera postanowień, o których mowa w § 3, pracownikowi przysługują należności na pokrycie kosztów podróży służbowej odpowiednio według przepisów, o których mowa w § 2, tj. rozporządzenia wykonawczego, którym w sprawie są rozporządzenia z dnia 19 grudnia 2002 r. i z dnia 29 stycznia 2013 r.

A zatem, po wydaniu przez Trybunał Konstytucyjny wyroku z dnia 24 listopada 2016 r., K 11/15, w przypadku, gdy układ zbiorowy pracy, regulamin wynagradzania lub umowa o pracę nie zawiera postanowień, o których mowa w art. 77⁵ § 3 k.p., istnieją w systemie prawa regulacje przewidujące prawo kierowcy zatrudnionego w transporcie międzynarodowym do zwrotu należności związanych z podróżą służbową (w szczególności diet, kosztów dojazdu, przejazdu i noclegów),

a tym samym istnieją podstawy do zwrotu kosztów noclegów w razie ich niezapewnienia przez pracodawcę (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2018 r., I PK 119/17, LEX nr 2572090; dnia 2 października 2017 r., I PK 125/17; dnia 30 października 2018 r., I PK 143/17, niepublikowane).

Biorąc pod uwagę dokonane powyżej rozważania Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji (art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. oraz art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.).